

Gabriela Preissová:
JEJÍ PASTORKYŇA

OSOBY

STAŘENKA BURYJOVKA,

výminkářka a hospodyně ve mlýně

LACA KLEMEŇ

ŠTEVA BURYJA

nevlastní bratři, vnuci Buryjovky

KOSTELNIČKA BURYJOVKA,

vdova, stařenčina snacha

JENŮFA její pastorkyně

STÁREK

RYCHTÁŘ

RYCHTÁŘKA

KAROLKA jejich dcera

SELKA KOLUŠINA

BARENA služka ze mlýria

JANO pasák

DVĚ TETKY

TŘI DĚVČATA

Muzikanti, vesnický lid.

Mezí I. a II. dějstvím uplyne doba půl roku, mezi II. a III. dva měsíce.

PRVNÍ DĚJSTVÍ

Podvečer. Osamělý pohorský mlýn. Vpravo před domovním stavením síňka z dřevěných sloupů. – Strážka, křoviny, několik pokácených dřev, vzadu struha.

Stařenka sedí v síňce vybírajíc brambory z vrchovatého koše, vykrajuje očka a hází do nůše. – Vlevo na pokáceném stromě sedí tmavovlasý Laca, ořezává křivákem bičíště. –

Jenůfa, květináč rozmaryje v ruce, stojí na vyvýšeném místě u struhy a zpod dlaně pohlíží do dálky.

1. výstup.

STAŘENKA, LACA, JENŮFA, později PASÁK JANO.

JENŮFA (k sobě): Už se večer chýlí a Števo se ještě nevrací! Hrůza se na mne věšala celou noc, a co jsem se sotva rána dočkala – znova... To je zlé znamení... {Zoufale.} Ó Pan-no Maryjá – jestlis mne oslyšela – jestli mi frajera na vojnu sebrali – naši svatbu překazili – život si musím vzít – hanba mne dožene k zatracení duše!

STAŘENKA: Jenůfka, pořád tě jen od práce šídla honějí! Moje staré ruce to mají všecko pokrájet? Žádný nedbáte. Ty býváš jindy tak, pilná a rozumná, a dnes jsi jaksi celá zjinačenná. Laca si poví, že mu to nepatří, že je on mládkem; stárek, že musí cosi spravovat, pacholek s dívkou si popravují dobytek. A tak každý jen výmluvu – a ještě ty mi odbíháš? Zítřka se půjde pod louky sázet a oček je sotva půl nošky! Ke všemu na to staré oči špatně vidí.

LACA (jizlivě): Vy, stařenko, už tak na všelicos špatně vidíte! A mne také zvete k pomahaji, nerobíte vždycky ze mne zbytečného člověka, kterému se dáte za to mládkovství a obhlížení hospodářství najest? Však já vím, že nejsem váš – váš vlastník vnuk. Připamatovaly jste mi to po každé, když

jsem se chlapčisko siré za vámi příkradl, když jste mazlivaly Števu na klíně a hladily jeho vlasy, že „žluté jak slunéčko!“ Mě jste si nevšimly – já byl; třeba už výrostek o čtyry leta starší; také sirota. Kdybyste mi vyhodily těch dvanáct set rýnských, co mám upsáno otcovského podílu na Števovalém mlýně, mohl bych si jít, kam by mne oči nesly – vidíte?

JENŮFA (klečíc od struhy se obrátí): Ty, Laco, vždy tak neuctivo k stařence mluviš, potom tě mají mít rády!

STAŘENKA: Baže. Beztak jsem u něho jen výminkářka – nepovažuje mne za žádnou hospodyni, natož rodinu!

LACA (k stařence): A Jenůfu voláte dnes k práci, když čeká Štefka od asenty? Nebýt dnes pátku, že co chvíli. dojde tetka Kostelnička pro máslo, už by mu běžela naproti.

JENŮFA (pro sebe): Kterak to poznal? On vidí člověku až do srdce těma pronásledujícíma očima. Ani mu odpovídat nebudu – zlochovi – (K stařence.) Stařenko, nehněvejte se, já to všecko vynahradím. Vzpomněla jsem si na rozmaryju, že mi usychá – šla jsem ji omočit k vodě. (S povzdechem.) A kdyby mi uschla – vidíte, stařenko, říká se, že uschne potom všechno štěstí v světě.

PASÁK JANO (přiběhne k Jenůfě): Jenůfka, ej – už znám čítat, už jsem to potrefil! Narysajte mi zas jiný listok.

JENŮFA: Dočkaj, Jano, až půjdu do města, přinesu ti čítanku a v té si budeš říkat. Aji psát tě naučím, aby z tebe byl lepší člověk. Včil si jdi po práci, aby nás stařenka nehubovaly.

JANO (ubíhá): Ej – čítat umím, čítat – Jenůfka mě naučily!

STAŘENKA: Co to, děvčico, máš za radost? Barenu jsi také naučila vyšívát a čítat. Ty máš mužský rozum po té tvojí pěstounce a učitelem jsi měla být.

JENŮFA (s povzdechem): Ba, ten můj rozum, stařenko; už dávno mi tu někde do voděnky spadl.

2. výstup

STÁREK, předešlí:

STÁREK (v městských, moukou pobílených šatech kráčí kolem a zastaví se u Lacy): Co to robíš, mládku? Může být pěkné bičíště!

LACA: Mám tupý křivák, abych se s tím dvě hodiny páral. Nabrus mi ho.

STÁREK: Nabrousím. (Vytáhne z kapsy brousek a ostří nůž. Zatím Laca koncem bičíště chce strhnout Jenůfě šátek s hlavy.)

JENŮFA (neohlédnuvši se): To ty, Laco – tys odjakživa takový divoň...

LACA: Kdyby ti to Števa učinil, to by nevadilo, vid'?

JENŮFA: On by to tak neučinil.

LACA: Protože se mu postavíš vždy hodně nablízko. JENŮFA: Ty znáš špičkovat! Zato tě nemůže žádný vystát! Co je ti po nás – o sebe se starej! (Odchází síňkou do jizby, po chvílce vyjde, posadí se ke koši a pilně vykrajuje.)

LACA (k stárkovi; dívaje se za odcházející): To bude pěkná švagrina – že? Všeho dobrého mi nachystá!

STÁREK: Což, pěkná je, až se z toho člověku hlava mate. Nese se jako holba máku a těma sivýma očima by dušiz těla vytáhla. Onehdy mi říkal mlynářův z Vrchního, že k nám dojde na šlaháčku. A jářku, však tu máme jen ty dvě mladé ženské, Jenůfu a kravskou dívku. A on povídá: Však Jenůfa za sto jiných stojí!... Ale nač to tobě vykládám – však tys těch jejích očí také zkusil – vid'?

LACA: Iha – já? (Posměšně.) Mohi jsi včil se přesvědčit, kterak ji lúbím. Naříkala si tu nad rozmaryjou. Netuší, že jsem jí k ní do hlíny zahrábl dvě žížaly, aby jí zrovna tak povadla jako ta její svatba se Štefkem, ke které se již chystají.

STÁREK: Vidíš, Laco – to je mi divné, co to z tebe robí takového zlocha.. Však ty – nezapíraj – nemáš věru takové srdce. A pozdává se mi, že vždy tak před Jenůfou měníáš barvu.

LACA: Hlúpoty; – běž si po svém.

STÁREK: Což, ty dobře víš, že já jsem vždycky na tvé straně. Vidíš, já mám dodnes oba rodiče; nejsem sirota, ale odstrčený jsem byl podobně tobě; proto zase, že prý jsem byl nejmladší, že na mne ničeho nezbylo. Nebýt, tebe tady, že to všecko držíš, jak by to zde dopadalo s hospodářstvím a řemeslem? Števo se jmenuje mlynář, ale ničemu se nenaučil, dokud byl mlýn pronajatý, jen zbuhdarma lajdal a utrácel. Volají ho hospodářem, ale on zná jen hospodařit v hospodách. V neděli o muzice platil zase za všechny šohaje rekruty útratu

LACA: To stařenka ani Jenůfka nevidí.

STÁREK: On je už z takové lehkovážné krve. Jeho otec, do kterého se pobláznila o patnáct let starší vdova, tvoje matka, že i mlýn dala na něho upsat, začal už také rozhazovat, štěstí, že ještě tak brzy za ní umřel. A jeho bratr, Kostelniččin muž, to byl lunt, že mu nebylo roveň – klobouk s hlavy propil.

LACA: Jenůfa o něm nikdy špatně nepromluví.

STÁREK: Otec je otec. Jenůfčina matka, jeho první žena, ještě ostudy s ním nezažila – byla s ním jenom rok, a tu se ještě držel – ale druhá žena, Kostelnička, s ním zkusila očištec. No – nepatří se to, mrtvých pomlouvat, ale toho se ještě dočkám, že tenhle mlýn, až ho Števo k židům odnese, převezmeš jednou ty.

LACA: Jenůfa z nich není.

STÁREK: Není. Ta je asi, po matce. A potom ji vychovávala Kostelnička.

LACA: Ona Jenůfa Štefka při pořádku drží. Není nadarmo tak hospodářská a rozumná.

STÁREK: Čerta naplat! Kostelnička také muže neudržela a tvoje mamička také ne.

LACA: Mojí mamičky chyba byla, že byla do otčima tak silně zalúbena.

STÁREK: A Jenůfa Štefka silně nelíbí?! Láska jako láska.

LACA: Ale, stárku – on ji ještě nemá. Jestli ho dnes při poslední asentě odvedli, bude po svatbě.

STÁREK: Neodvedli! Potkal jsem u strouhy poseláka; je' jich odvedeno všeho všudy jen devět, a Števa ne.

LACA (vyskočí: Neodvedli! To je potom spravedlnost! On, šohaj jako skála – já byl v jeho letech slabší a mu sel jsem se tam tři roky soužit.

STÁREK: Ba, už tak mu štěstí odjakživa přeje; má on lepší planetu než ty. Kdyby měl rodiče, bránili by mu, aby si vzal chudobnou sestřenicu. Ale ta vaše stařenka, co s ní – už jsou slabá na rozum. Ona jen počítá, že Jenůfka je také její vnučka a odchovaná od Kostelničky, která je taková vynikavá ženská, že jí samotné pan farář kapličku obstarávat svěřili, lidem od bolesti a smrti pomáhá, že tu moudrost Jenůfa všecku zdědí.

LACA: A věru, Štefko na ní nic jiného nevidí, než tu strojnou hlavu. To už je jeho třetí frajerka, ty prvnější dvě nechal tak! Ej, stárku, moji hlavu za to, kdyby tak dnes dostala Jenůfa nešovice, až by jí porapaly tváře, že v tu chvíli Štefa ji nechá a zas si najde čtvrtou.

STÁREK: Na, křivák; zdá se mi, že se nedá dobře brousit. Hle, Kostelnička a rychtářka s ní. (Pozdraví a odejde.)

3. výstup

KOSTELNIČKA, RYCHTÁŘKA, předešlí.

LACA (mlčky sňal klobouk a zabývá se dál bičištěm).

JENŮFA (se odtrhla od práce a políbí pěstounce ruku): Ví-tajte, mamičko! (K rychtáře.) A vy také? Pán Bůh rač dát dobrý večer! (Zase odbíhá k práci.)

RYCHTÁŘKA: Dejž to Pánbůh, děvčico! Nenadáli jste se mojí besedy. Byla jsem se dívat na vršíčku, jak nám tam kdosi přižal ozimku, a ida zpátky, sešli j sme se s Kostelničkou. Tož bych se s ní ráda vrátila, bude nám po cestě veseleji. – (K Lacovi.) A co ty, Laco, porád sám jak múdrý? Vzkazují ti naše děvčata, abys k nám někdy došel na besedu.

LACA: Pěkně děkuju, rychtárko, Ale kdybych k vám. došel na besedu, lidé by nadělali klebet, že jste mne pozvaly za dcerama.

STAŘENKA (povstane): Och, to je kmotřenka rychtárka. No, pojdte se zatím posadit.

RYCHTÁŘKA: Když Kostelnička spěchá. Ona je vždycky jako vítr – nikde nemá stání.

KOSTELNIČKA (mluví a pohybuje se vznešeněji než obyčejné vesničanky): Nerada postávám, bývají z postání klebety. Potom je mi hájit živobyť. Včera ke mně zašel na housek oběda vandrovníček a ptá se tak všetečno: Mnoho-li nese vašemu muži kostelnictví? Jářku, nemám muža – to mi říkají Kostelnička, že mám pod dozorem kapličku a vodívám družky na funusy i proceství. Ale. nemám z toho leda tu čest. To je pravda, že se těchto rukou z vděčnosti a považování lidé víc nalíbají (učiní rukama posunek), než kdybych byla nějaká velkomožná paní. Ten se divil, od čeho jsem živa.

RYCHTÁŘKA: Však vám za vaše múdré rady nanosí lidé dost; nemusela byste k tomu ani krosnařit.

KOSTELNIČKA: Vám se to snadno poví. (K Jenůfě) Koupila jsem ti dnes, děvčico, od Němkyně kousek kanafasu – nese se jako hedbáv. Zrovna takový jsem viděla, jak za tím prodajem chodím, v městě u velkých pánů. Peněz ti nepřidám, ale za tvoju výbavku by se nemusela žádná bohačka stydět. Netřeba se ti zastesknout za vlastní marnou v hrobě.

JENŮFA: Zaplat' vám to Pánbůh, mamičko. STAŘENKA: Však ona tě, dcero moja, ctí jako vlastní. Jenom se s tebou vždycky pýší.

RYCHTÁŘKA (štiplavě): Potom sa myslí jen tak: Kostelniččina či krosnařčina pastorkyňa – a ony se moje dcery musí za ní ve všem schovat. Tou zdejší mlynářkou že prý už Jenůfa bude. Znáte vy si to zaonačit, nejste nadarmo múdrá.

KOSTELNIČKA: No, já jakživa na sprosté řečnování neodpovídám, ale každý ať se stará o svoje dcer, moja pastorkyňa obstojí všude. Vy nám nemusíte chudobu předstírat. Já pocházím ze spořádaného domu, dostala jsem peníze a šest těžkých formanek za mnou do mužova statku dovezli – a jestli mne můj nebožtík ožebračil – k nikomu jsem si ještě nechodila stýskat. Sama jsem si svoji bídu přetrpěla, pro živobyetí krosnaření se chytila – bar mi to z počátku těžké přicházelo, obcházet po prodaji jako židovka nějaká... Ale mojí Jenůfě netřeba chudobu snášet; – ona sem po právu do mlýna patří spíše než některá cizá!

RYCHTÁŘKA: No – však jsem jen pravdu pověděla. Honem jste ji sem před vánoce vypravila – co jen poručník – můj rychtář – z dobrého srdce vymohl Števovi plnoletost, aby mohl ujmout mlýn. – a tu Laca už se také z vojny vrátil... Žet'

se to děvčeti nepatřilo stavět se na oči dvěma svobodným chasníkům!

KOSTELNIČKA: Nepatřilo – v rodině?! Jenůfa je Števova vlastní sestřenice a stařenčina vnučka; rodina se znala od malička. Števo, o tři roky starší, chodil s Jenůfkou do jedné školy a Laca – ten si ji na zádech přes struhu nosíval a vlastně ten se s ní už co děcko zaslíboval. Vždycky jen: Já si vystavím pěkný dům a jenom ty, Jenůfko, tam se mnou smíš bývat! Býval u nás na samotě více než doma, třebaže jsem tu moji u vody odloučenou chalupu lacino koupila od divoňá ranhojiča, a školáci si proto mysleli, že tam strašívá... Srdce by s ní býval chlapec odjakživa rozdělil a ještě než šel na vojnu...

LACA (vzrušeně vyskočí a zamávne rukou): Kostelničko!

KOSTELNIČKA: Však se za to, Laco, stydět nemusíš – zastihla jsem ho, jak jí v noci před okno stavěl pěknou máji, co pro ni pět hodin do lesů musel jít. No – no, Pánbůh jinak usoudil. Já Jenůfce Števa za štěstí nepočítám, ale (pohrdlivě se směje) vy mne, rychtářko, nebudete učit, co se patří. Jenůfa se zaslíbila jenom po své hlavě – z lásky. A její bohatství: Vychovala jsem ji spořádanou a čistou jak ten liliový kvítek – kníže pán by se za takovou manželku nemusel hanbit.

JENŮFA (si uleknutě přikrývá obličej).

STAŘENKA: To já také po tobě, dcera moja, říkám... A co ses dnes tak opozdila?

KOSTELNIČKA: Shledávala jsem ve Voboře družky na funus kovářové děvčici. Měla záškrť, byla jsem tam do poslední chvíle.

STAŘENKA: Jaj, Bože, tys tak statečného ducha. Dobře tě to ten tvůj nebožtík výminkář naučil. Cos už všelijakých nemocí a smrtí přehlídla.

KOSTELNIČKA: Och, já se nebojím žádného mrtvého a bar noc bych na krchově mohla strávit. Dnes ta kovářova děvčička tak těžko umírala – dusila se. Matka se na to nemohla dívat. No, ještě dobře, že kovářka má těch děvčic jako schůdků.

STAŘENKA: Ale nic naplat; lítost přece matce zůstane.

KOSTELNIČKA: Souděná-li člověku chudoba a panížení – není-li tisíckrát lépe nebýt mu na světě?

RYCHTÁŘKA: Ale vlastní krev je vlastní krev. Vám Pánbůh, milá Kostelničko, děti nedal – ale já dvě pochovala.

KOSTELNIČKA: Nedal... Ale když jsem vídala naši vyhublou kočku, již po každé něco na hůře snědlo kořata, plížit se po domě a žalostně si stýskat, vždycky jsem si myslívala: To je také máma! Kdyby jí ta kořata byla zůstala, odchovala by to, naučila je svému řemeslu a pustila na vlastní starost'.

LACA: Copak tím chcete povědět? Že ženské jsou kočky?

KOSTELNIČKA: Ne... ale že člověk je nad zvířetem jen duší, dobrou vůli a rozumem. (Ukáže na Jenůfu pozdviženým hlasem.) Tu já jsem si vychovala! Nebyla to moje krev, kus mne samé – ale já s ní noci probděla, pro ni si upírala každé lepší sousto, za ni se modlila, ji trestala, žehnala, ku cti dochovala. A mně řekli pan farář, když jsem jednou raději svůj mariánský křestný tolar; ježž jsem po tu dobu přes celou svou bídu udržela na živobytí prodala, než abych se hnula do práce od choré pastorkyně, tu mně řekli pan farář: Buryjovko, před takovouhle matkou já smeknu. (Tišším hlasem.) Je posud na živu; můžete se ho jít na to zeptat.

RYCHTÁŘKA: Vážnosti vám nikdo neupírá; však jsem to zle nemyslila.

KOSTELNIČKA: Ale zdržuji se tady – zdržuji. Čekají míle u hajných jako nebeského posla. Hajná má zlou vůli na noze,

nesu jí mazání. Mnoho-li jste mi nachystali másla k roznese-
ní?

STAŘENKA: Pět liber másla a tři libry tvarohu, ať ti to Ba-
rena vynese ze sklepa. A v troubě máš nachystaný kousek
tvarohové štrudle, to Jenůfa dnes nachystala pro Štefka.

KOSTELNÍČKA: Zaplat' Pánbůh. Nejsem hladova a jídlo
mne jakživo neudrží od prospěchu s pomocí. Jenom co si se-
beru to máslo. (Vejde do stavení.)

4. výstup

STAŘENKA, JENŮFA, RYCHTÁŘKA.

STAŘENKA: Co ty, Jenůfo, ani dnes za mamičkou ne
vejdeš? Jsi snad rozhněvaná, ještě od minulého pátku, jak
ti vymluvila, proč jsi zapomněla dojít s ostatními děvčaty stro-
jit Panně Marii v kapli na oltář zahrádečku?

JENŮFA: Och ne – však jsem zasloužila. Ale proboha vás
prosím, stařenko, neposílejte mne za ní!

STAŘENKA: Děvčico – div nás mi jaksi. No, každé frajer-
ce prý se musí devětkrát rozum poplést, než dojde k oltáři.

(V pozadí slyšet úryvek skočné, hrané od muzikantů a zpěv):
Všeci sa ženijá, vojny sa bojijá, a já sa nežením, vojny sa
nebojím. Který je bohatý, z vojny sa vyplatí, a já, neboráček,
musím být vojáček.

(Vyjde stárek, později Števa, vyprovázen muzikanty s rych-
tářem:)

*Všeci sa ženijá,
vojny sa bojijá,
a já se nežením,
vojny sa nebojím.*

*Kerý je bohatý,
z vojny sa vyplatí,
a já, nebojáček,
musím být vojáček.*

(Vyjde stárek, později Števa, vyprovázen muzikanty s rychtářem.)

5. výstup

**STÁREK, RYCHTÁŘ, LACA, STAŘENKA, JENŮFA,
později KOSTELNÍČKA.**

STÁREK: Oj, Števa se nechá doprovázet a při kuráži je, že ho neodvedli? Poznať to na něm zdaleka! JENŮFA (vyskočí): Neodvedli! Bože můj, tys mne přece vyslyšel! Stařenko moja (líbá stařenku) Števa neodvedli! (S levé strany objeví se Števa se čtyřmi muzikanty, houslisty. – Števa má být ve-sele napilý, nikoliv protivně opilý. – Jenůfa mu běží v ústrety.) Števuško můj!

ŠTEVA (rusovlasý se kšticou do čela, napilý, drží se nejistě na nohou, klobouk plný kvítí zdvívá vysoko nad hlavu, pravicí si dává takt k popěvku): A já tím vojákem musím být, konec milování! Juchej!

KOSTELNÍČKA (se objeví na prahu stavení). RYCHTÁŘ, (ve veselé náladě; ale nikoliv opilý, mává též kloboukem a směje se).

RYCHTÁŘKA (k němu): Co ty, rychtáři, s nimi! Je tebe, starého, tu také třeba?

RYCHTÁŘ: Však vyprovázím přece našeho rekruta. Bez-tak kvůli mně ho nesebrali. Já za ním stál, a páni už mne zná-jí. (Usmívá se.) Nechali jsme se z naší dědiny vidět, půl vědra

starého vína dali jsme na propijnú! Já jsem rychtář z Oboran, já jsem oboranský úřad; tož ať to lidé vidí, že dáme na propijnú!

RYCHTÁŘKA: Ty nepotřebuješ, chmula starý, peníze utrácet. Dočkaj, uvidíš doma! On se bude vodit s takovým rozhovačným chlapčiskem – se Števou, no, dočkej!

RYCHTÁŘ: Už jenom dej pokoj hubě – když jsi hlúpá! (Usmívá se.) To přece on, Števa, všechno platil – já nekňuba, moula, utratil – co jen čtverku za tabák a ještě jsem se sám s nima dobře napil. Och, ty hlúpá, ty budeš, baba jedna – rychtáře – úřada učit?

RYCHTÁŘKA: Tož už jenom ale pojď dom! Nemíchej se mezi chasu, to se pro tě nepatří. A já už také pospíchám. Na Kostelničku čekat nebudem, ona si už vždycky myslí, že je něco lepšího než já. (Vezme muže za ruku.) Mívajte se tu dobře. Dobrou noc – vespolek! (K muži.) Hybaj – hybaj!

RYCHTÁŘ (odcházeje): Ale hubě dej pokoj!

6. výstup

PŘEDEŠLÍ, bez RYCHTÁŘE a RYCHTÁŘKY.

JENŮFA (s výčitkou): Števo, duša moja, tys zase už napilý!

ŠTEVA: Já napilý? To ty mně, Jenůfka? Víš, že já sa volám Štefan Buryja, že já mám púllánový mlýn? Mně počká na dvě míle každý, co jen budu chtít? Jak to řekl – že to řekl – (obrat se k muzikantům) Rótbégr na šenku? Páni to také všecko vědí, že možem platit, proto mne pustili a děvčata se všude na mě smějú. Tuhle voničku (ukazuje kytičku) jsem dostal, jak jsme jeli Oborany, od tej jednej. (Obrátí se k muzikantům.) Co nehrajete? Zahrajte tu Jenůfčinu:

*Daleko široko
do těch Nových Zámků,
stavíjí tam vežu
ze samých šohajků...*

*Mojého milého
na sám vršek dali,*

*zlatú makověnku
z něho udělali.*

*Zlatá makověnka
dolů s věže spadla,
moja galanečka
do klína ju vzala.*

Ona jí má ráda, dušička. Já vám mohu zaplatit. Tu máte, hladoví zajíci! (Rozhazuje oběma rukama z kazajky peníze, jež muzikanti sbírají, potom počnou hrát a ostatní s nimi zpívají. K Jenůfě.) Pojd' sem, Jenůfka, pojd'! (Vezme ji kolem pasu.) Takto půjdem na zdavky s muzikou, celou cestu musí nám hrát!

KOSTELNIČKA (zarazí kývnutím ruky rozehrané muzikanty): A tak bychom šli celým životem – a ty, Jenůfa, bys mohla ty rozhazované peníze sbírat. Celý můj nebožtík s velkým statkem! Věrná jste si rodina! Aji on byl tak žlutohřívý a pěkně vzrostlý – k srdci mi přirostl, že jsem po něm toužila, už než se po prvé oženil, a za vdovca znovu... Matka mi zrazovaly, že už se tehdy začal chytat světa – ale já neposlechla! Ale potom jsem si jim nešla, postesknout, když se mi týden co týden a později co chvíli opíjal, dluhy robil, peníze rozhazo-

val. (Števa zaražen – Jenůfa pláče.) Počala jsem mu předhazovat; a tu mne bijával, že jsem mnoho nocí prožila po polích schovaná. Já to už dávno tu cítím (okáže na srdce), že třeba voboranský mlynář, ještě není hoden se podle mojí pastorkyně postavit.

JENŮFA (ji prosebně přeruší): Mamičko, nehněvejte se!

KOSTELNIČKA: Pořád jsem ještě mlčela; to tvému srdci kvůli, Jenůfo, ale včil budu jednat za tvoji mladou hlavu, a aby lidé věděli, že se k takovému štěstí nedereš. Zítra ráno mi odsud půjdeš dom. Sebrala bych tě hned, ale chci, aby ses se Štefkem rozloučila, až bude při rozumu, a ve vší dobrotě, jak se na zaslibenicu sluší. Pověš mu, že já to nedovolím, abyste se prv sebrali, až po zkoušce jednoho roku, když se Števo po celý rok neopije. Jste oba mladí – čekejte s trpělivostí. Neposlechneš-li, Jenůfo, dáš-li jeho slovům přednost před mýma, Bůh tě tvrdě ztrestá – uvidíš. Mívajte se tady dobře!

ŠTEVA (zaražen si položí hlavu na sloup).

LACA (vděčně): Kostelničko, upadl vám šátek – a já bych vám ruku také políbil.

KOSTELNIČKA (odejde).

7. výstup

STAŘENKA, LACA, JENŮFA, ŠTEVA.

STAŘENKA: Kostelničko, dcera moja – ale je to přísná ženská! Vždyť on ten náš šohájek není tak zlý ani ten její nebožtík – můj syn – nebyl už tak nejhorší. Co jí to napadlo? No, on se aji panáček někdy přenáhlí. Jdi se vyspat, Števuško, jdi. Zapomněl jsi se, jseš mladý, kamarádi tě svádí. – Muzikanti, vy jděte dom, co vy také chlapce svádíte – (muzikanti

odejdou) a ty, Jenůfka – neplač – všechno se to zase napraví, každý párek si svoje trápení musí přestát.

LACA (k sobě): Jen pohladte šohájka, pohladte!

JENŮFA (tiše k Števovi): Števo, já vím, žes to urobil jen z té radosti dnes – ale jiinda – Števuško můj, polepši se, nehněvej mamičku, víš, jak jsem bědná! Srdce se mi úzkostú porád v těle třese, že by mamička aj lidé mohli poznat moji vinu. Bojím se, že na mne padne kdesi trest – celé noci nespím. Pamatuj se, duša moja, když nám včil Pánbůh tím odvodem pomohl, abychom se mohli honem sebrat. Mně je tak hrozně úzko – beztoho bude pak ještě výčitek od mamičky dost. Víš, kterak si na mně zakládá – včils ju měl slyšet. Nevím, co by pak udělala, kdybys ty si mne včas nesebral – nevím, co bych udělala taky já! Ach, Kriste Ježíši – –

ŠTEVA: Neškleb se, vidíš, tetka Kostelnička mne pro tebe dopaluje – a to všechno za moji lásku k tobě. Mohly byste ,se dívat, jak o mne všechny děvčata stojí!

JENŮFA (podrážděna): Ale včil už na ně hledět nemáš – jenom jámám veliké právo k tobě – smrt' bych si musila urobiť! (Chopí jej rukama za ramena a zalomcuje jím.) Ty mi takovým nesmiš být – Bože můj slabým, směšným!

ŠTEVA (chlácholivě k Jenůfě): Však tě snad nenechám také. (V pozadí objeví se Laca.) Už pro ty tvoje jablůčkové líce jsi ty, Jenůfo – věru vždycky ze všech nejpěknější.

STAŘENKA: Nechte hovorů – až zítra, až bude mít čistou hlavu. Běž si, chlapče, lehnout – běž!

(Števa odchází, stařenka též. Jenůfa se znovu bere ke koši a počne se sklopenou hlavou vykrajovat.).

8. výstup

LACA, JENŮFA, později BARENA, STÁREK, STAŘENKA.

LACA (přichází dopředu s bičičštětem a křivákem v ruce): Jak rázem před Kostelničkou všechno to Štefkovo vypínání schlíplo uši!

JENŮFA: Přesto zůstane on vždycky stokrát lepší než ty!

LACA (chvějně, horečně): Zůstane... zůstane... (Shýbne se pro pohozenou kytičku.) Jenůfa – tuhle mu upadla ta vonička, co dostal od některé z těch, co prý se na něho všude smějú. Okaž – já ti zastrčím za kordulku... (Děvečka Barena vyjde, na práh.)

JENŮFA (povstane, hrdě): Dej ji sem! Takovou kytkou, kterou dostal můj frajer na počest, mohu se pýšit!

LACA (k sobě): Budeš se jím pýšit – a on na tobě nevidí nic jiného než ty jablůčkové líca. Přesto zůstane stokrát lepší nežli já. (Podívá se na nůž. Horečně.) Tenhle křivák by ti je mohl pokazit, a o tvoji duši, o tvou sladkou, mně dávno zaslíbenou duši on nestojí...! (K Jenůfě.) Oj, dívčo, vlašťovičko – tady máš to své pohozené kvítí. (Blíží se k Jenůfě, v pravici drží voničku a křivák stále zimničtě rozčilen.) Ale zadarmo tu voničku ti nedám. (Chce ji obejmout.)

JENŮFA: Opovaž se, Laco – uhodím tě!

LACA (v jejím bránění, jak se k ní shýbá, přejeje jí křivákem tvář při slovech): Co máš proti mně?

JENŮFA (vykřikne): Ježíš Maryja! Tys mi probodl nožem líco! (Přitiskne si na tvář fěrtošek.)

LACA (klesá u ní na jedno koleno, obestíraje ji náručí): Co jsem to urobil! Jenůfka – Jenůfka – vlašťovička moja — já ťa

lúbil... od malička lúbil! Vodu dejte sem vodu! (Barena lomí rukama, Jenůfka utíká do jizby. Stárek a stařenka přiběhnou.)

STÁREK: Co to? Co se děje?

LACA (vyskočí a drží si hlavu oběma rukama).

BARENA: Neštěstí se stalo. Laca s Jenůfkou laškovali o hu-
bičku, on si podržel křivák v ruce a tak, věru nechtěja, ji po-
škrábl nějak líce. Zaplať ještě Pánbůh, že netrefil do oka! (Stá-
rek běží za Jenůfou do jizby.)

STAŘENKA: Samou žalost mi jen vyvádíte, chlapci! Co je
to za rozum laškovat s nožem v ruce! A kde je ta děvčica?

STÁREK (vyjde): Stařenko, pojd'te k Jenůfě, ona může
z toho zamdlít. A pošlete pro Kostelničku, ať dojde hojit. STA-

ŘENKA: Kriste Pane, je to zlé?

STÁREK: No, ještě z toho neumře – ale děvčica je pozna-
menána do smrti.

(Stařenka pospíchá do jizby; zdrcený Laca se vzchopí a utí-
ká.)

STÁREK (volá za ním): Laco, neutíkej, tys jí to urobil na-
schvál – ale já na tě svědčit nepůjdu!

DRUHÉ DĚJSTVÍ

Slovenská jizba. Stěny pokryty obrázky a soškami; u dveří kroupka. Kamna, ustlaná postel, truhla, bidélko na šaty, polička s nádobím, několik židlic. U okna je zavěšen obraz Bohorodičky.

1. výstup

JENŮFA, KOSTELNIČKA.

(Jenůfa v domácím obleku s pobledlou tváří; na níž se zračí slabá nepříliš temná jizva, sedí na židli u stolku a se skloněnou hlavou šije.)

KOSTELNIČKA (se blíží k postranním dveřím komory, jež otevře): Nechám ještě dveře otevřeny, aby ti tam našlo dost tepla. A co se chodíš k té okeničce modlit jako bludná duše? To ti není zdrávo, ty se máš pořádně vyspat.

JENŮFA: Nemohu si pomoci, nemám pokoje v hlavě.

KOSTELNIČKA (s povzdechem): To ti věřím – aj já ztratila pokoj! Už od té chvíle, co jsem tě dovedla dom hojit si tu ránu na líci, napadlo mně z tvého naříkání neštěstí. Když potom Števa nikdy k nám za tebou nevyšlapal cesty a já tě napadla, jak sis pro tu zradu chtěla zoufat, a když jsi se mi přiznala se svým pokleskem myslila jsem, že i mne to musí do hrobu sprovodit. Ale zatím tys mi přirostla už dávno k srdci, že jsem ti musela život zachránit. Schovávala jsem tě s úzkostí a trápením v tvój hanbě, říkajíc lidem, žes na službě ve Vídni – až do té chvíle, co Štefkův chlapčok uviděl svět; a hodný jeho otec snad ani ve snu se o to nestará! (Bere s kamen hrneček.) Svařila jsem ti trochu makoviny, abys nabyla pevnějšího spánku. Vždyť už jsi z těch bezesných nocí jako stín. Pamatuj

se – neutrať si zdraví – máš teď pro koho žít, dítě tě bude potřebovat. Bude beztak jenom na tobě jediné viset, otce – chlapa bezectného nepozná. (Laskavějším hlasem.) Eh, nechci na lunta už myslit. (Podává dívce hrneček.)

JENŮFA (trochu upije a spěšně vrací Kostelničce hrneček; spěchajíc ke dveřím komory, nahlíží do nich): Tu ším, že sebou Števuška zahýbl! A ne... spí tiše...

KOSTELNIČKA: Pořád se jen s tím děckem mažeš, místo abys Pánaboha prosila, aby ti od něho raději odlehčil.

JENŮFA (vrací se zase ke stolku k práci): Však on je tak milý a tichúčky; co je těch osm dní na světě, nikdy nezaplakal.

KOSTELNIČKA: Ale bude se ozývat – bude domrzat – krve; rozumu mně to upíjí – prozradí se to, že tě s tou hanbou schovávám a lidi jsem klamala, žes ve službě ve Vídni.

JENŮFA: Proč jste mě nepustila někam daleko odejít? Nemusela byste nás mít na očích a sužovat se.

KOSTELNIČKA: Aby sis byla opuštěná zoufala ne? Anebo něco nerozvážného vyvedla, třeba odebrala se za Števou – a lidé se dozvěděli.

JENŮFA: Sekla jste jednou sama ve mlýně, že někdy je člověku lepší mrtvému.

KOSTELNIČKA: Co si myslíš, kdybys aj někde v cizině se světa se uklidila, že by sem hanba nedošla? Lidé, noviny a úřadové všecko vypátrají a kraj světa donesou.

JENŮFA: Mamičko, však já už sama tisíckrát nahlédla svoji vinu, a povědět se to nedá, co jsem za ni vytrpěla, ale když už se stalo, třeba raději nějaké nápravy, než abyste se za moji vinu vy tak trápily.

KOSTELNIČKA: Nápravy! Kdo to může napravit, že jsem v tobě, vychovaja tě, všechnu čest a pýchu skládala a dočkala

se této hrůzy! Já si na tobě tak zakládala! (Povzdychne si.)
Och, Bože můj!

JENŮFA: Však jen kdyby Števa chlapčoka viděl, bylo by nám spomoženo!

KOSTELNIČKA: Však se toho dočkáš, aj toho mého ponížení, že ho musím ještě poprosit, aby si tě vzal – a potom teprve si tě nevezme. Och – Co by jen toho dítěte nebylo!

JENŮFA: Ten ubohý červíček za nic nemůže.

KOSTELNIČKA: Baže, je to červ, pravý červ, co mi srdce užírá! Celý ten tvůj hodný frajer tomu hledí z očí.

JENŮFA: Kdyby Števa to milé děcko spatřil, musel by se ustrnout.

KOSTELNIČKA: Abys se v něm jen nemýlila! Celý čas nedošel se na tě zeptat, co v té Vídni děláš – jenom Laca pořád sem cestu šlapal, abych mu o tobě vyprávěla. Bylo to od Štefka svědomí, když věděl, v čem jsi?

JENŮFA: Snad se vás, mamičko, obával.

KOSTELNIČKA: Kdo se z nás mohl spíše pokořit on, chasník nevážený, anebo já, které se už dost lidí ruce nalíbalo?

JENŮFA (odloží šití, povstane): Je mi tak mdlo, mamičko. Půjdu už do komory si lehnout.

KOSTELNIČKA (jí podává znovu hrneček): Ale prve si to všechno vypij, aby se ti alespoň ve spánku odhlehčilo. Ustláno již máš a kahánek jsem ti také rozžala.

JENŮFA (vypije a odchází): Dobrou noc, mamičko!

2. výstup

KOSTELNIČKA (sama)

KOSTELNIČKA (zavírajíc za Jenůfkou dveře): Ba, ta tvoje okenička, děvčico, už je přes dvacet neděl zabeďněna, ten tvůj hodný frajer nenašel k ní cesty. Jen dočkej – nevíš, že jsem ho' dnes pozvala – rozhodne se to. A to děcko, to děcko, celý bleďoch Števa, zrovna se mi tak protiví. (Zoufale.) Och, co jsem se namodlila, napostila, aby to světa nepoznalo – a všechno marno. Dýchá to už týden a k smrti se nepodobá. Nezbyvá mi než Štefkovi dát Jenůfu k utrápení – a ještě snad se musím po-kořit. (U dveří šramocení.) Už jde! (Zavírá komoru na klíč a jde otevřít dveře u jizby.) To jste vy, Kolušino?

3. výstup

KOSTELNIČKA, KOLUŠINA.

KOLUŠINA (vchází): Dej Pánbůh šťastný, dobrý večer. A co se, Kostelničko, zavírate na klíč? Však jste ty dveře mívala vždycky jen na petličku, třebaže jste tu na samotě. Vás by si věru žádný netroufal okrást, že vaše moudrá hlava všecko hned uhádne.

KOSTELNIČKA: Okradou oji na faře, tož co by si také ke mně netroufali? Tahle truhla by jim za to stála. Podívejte se! (Otvírá naplněnou truhlu.) Plná výbavky pro Jenůfu – samý vzácný orkak. Má tady jen dvanáctery rukávce, a některé až po desině.

KOLUŠINA: Jaj, Bože, to potom, že je pastorkyňa. Když si vzpomenu, jak kolikrát ženské vás poklebetily ale už dávno,

ještě za vašeho nebožtíka, když jste ještě nebyla tak rozhlášená. – Smály se, že prý chodíte po poutích, abyste si vyprosila děti, a povídaly si: Však on třeba Pánbůh ví, proč jí je nedává... A na Jenůfce vždycky by byly rády našly chyby – ale nemohly. Jenom co pomlúvaly, že jste ji dala na pomahaj stařence do mlýna mezi mužskou chasu. Takovou pěstounku ale aby pohledal – mezi tisíci!

KOSTELNIČKA: A pro co jste došla, Kolušino? Jestlipak pomohl vaší podruhyni od kašle ten svařený slad, který jsem jí donesla?

KOLUŠINA: Libuje si; ulevilo se jí a děkuje vám vstávajíc lehajíc.

KOSTELNIČKA: Mně netřeba díků. Jen když se mi podaří něco obrátit k dobrému, to je mojí největší potěchou.

KOLUŠINA: Dnes se k vám ale, milá Kostelničko, utihuji o dobrou radu – ale zrovna je mi těžko vykládat div že mi není hanba. Co tomu říkáte, můj muž, stará chmula, třebaže už má vlasy probělené, pořád se před každým zmiňuje, jak je ta naše nová šenkýřka pěkná a zboží šikovná, a dívá se vám na ni jako na obrázek... Patří to? Hanba je mi nad tím...

KOSTELNIČKA: Utrácí tam v šenku peníze?

KOLUŠINA: Nenechám mu jakživ víc než šesták v kapse – to ještě, aby utrácel! Ale povídám vám, tíhne se tam dívat jako na oltář.

KOSTELNIČKA: Tož ho nechte dívat a řekněte si vždycky jen rozumně pro sebe: „Je to chudák stará, už mi pitomí...“ A sejde z vás ta závist samou moudrostí a nikdo se vám nebude moc vysmát... Oh, Kolušino, jen lidé ať vám nenakouknou do úzkosti a hanby – nikdo vám nepomůže, jen to roznáší...

KOLUŠINA: Ulevilo se mi nějak. Zaplať vám to Pánbůh, Kostelničko. Pošlu vám pěknou slípku. A co vy jste nějaká přepadlá – smutná?

KOSTELNIČKA: Už na mne jdou léta: v tom věku jeden rok za deset. Potom se sužuju pro Jenůfu.

KOLUŠINA: A kde je v té službě?

KOSTELNIČKA: Ve Vídni! Píše mi, že je pořád chorlavá, má zimnici. Psala jsem o ni – ale ta bude vyhlížet přepadlá.

KOLUŠINA: Však vy jí pomůžete. A tož ve Vídni že je? Vykládaly sousedy, že je v Brně.

KOSTELNIČKA: Ne – ve Vídni. To je velké město, člověk se tam ztratí jako kapka v moři. Ale ona přišla do služby k velikým pánům a dobře si ji tam považovali.

KOLUŠINA: Aby ne! Takovou zdárnou, šikovnou děvčici! Ten Števa ze mlýna má hřích na svědomí; že ji nechal pro ten šrám na líci.

KOSTELNIČKA: On že ji nechal! Co jsou to za hlupé klebety. Dočkejte jen chvíli; možná, že dnes zase dojde mne prosit. Jenom to každému vykládejte, a že já jsem je rozvedla – já! Však to dobře lidé vědí, že už si chtěl ohlášky obstarávat – ale já jsem mu tenkrát, jak se vrátil od odvodu – a to bylo – jen ať se lidé dobře pamatují – ještě před tím neštěstím – nakázala, že rok se musí zkoušet, aby se ani jedenkrát neopil... Neposlechl – dobře. Moje Jenůfa také bez nedbalce ob stojí. Poslala jsem ji do Vídně, aby zapomněla.

KOLUŠINA: Števa včil chodí za tou nejmladší rychtářovou; už prý jsou zaslíbeni.

KOSTELNIČKA: Tak... No nech... Však ten jeho nevlastní bratr Laca je spořádanější chasník. A on den co den se chodí na Jenůfu ptát. Vždycky ho to holí, že jí tu chybu na lícu urobil. A jak rád by si ji vzal! A slyšíte – to sem jistě jde Števa.

Tak to jen, prosím vás, každému vykládejte, jak sem chodí prosit.

KOLUŠINA: Však já budu. Šťastnou dobrou noc. (Odejde.)

KOSTELNIČKA (otevře dveře do komory a podívá se na lůžko): Spí – tvrdo spí. Dobře jsem jí dala napít se té makoviny, nebude aspoň vidět moje ponížení. (Vstoupí Števa)

4. výstup

ŠTEVA, KOSTELNIČKA.

ŠTEVA (stísněně): Tetko Kostelničko, poslala jste mi cedulku, abych k vám došel, když nedojdu, že se stane hrozné neštěstí. Co mi to máte povědět?

KOSTELNIČKA (ukáže na dveře komory): Vejdi dál... (Števa váhá.) No, co váháš?

ŠTEVA: Mně je úzko... Stalo se něco – Jenůfě?

KOSTELNIČKA: Ona už okřála a dítě je také zdrávo.

ŠTEVA: Už je na světě?

KOSTELNIČKA: Už týden. (S hlubokou vyčítkou.) Ty ses jedinkrát nedošel na ni zeptati

ŠTEVA: Já si na to mnohokrát vzpomněl a mrzelo mne to dost. Ale když vy jste se, tetko, na mne tak osápla pronásledovat jste mne chtěla – a zrovna k tomu se Jenůfě kráska pokazila – nemohl jsem za to.

KOSTELNIČKA: Tož jenom vejdi.

ŠTEVA: Já se bojím. Ona tu čeká? Dojela už z Vídně?

KOSTELNIČKA: Jenůfa spí. (Otevře dveře do komory.) Sem po pět měsíců nikdo nevešel... Jenůfa nebyla ve Vídni – tu se schovávala. Tam se podívej na svoje dítě, chlapčok, také Štefan; – sama jsem ho okřtila.

ŠTEVA: Chudáto...

KOSTELNIČKA: Ba, chudáto. Ale stokrát bědnější je Jenůfa. Já byla pořád tak jista, že to dítě umře, že bude tím jejím trápením slabé – neduživé – že bych to v tichosti do svěceně země mohla uklidit a nikdo by se jakživ o tom nedozvěděl. Ale ono je zdravé, silné, chce žít a proto, jenom proto jsem tě zavolala.

ŠTEVA: Já budu na ně platit, tak jako se spořádal Jano Kapiců se svou frajerkou. Jen to, proboha vás prosím; tetuško, mezi lidmi nerozhlašujte, že je to moje.

KOSTELNIČKA (ho chytí křečovitě za ruku a táhne ke dveřím): Podívej se taky na ni – na Jenůfu. Čím ti, bědná duša, ublížila, žes ji uvrhl do té hanby a včil ji nechceš pomoci? Když tys ani jedenkrát nevyšlapal k nám cesty, když přestala doufat, že jen za mou přísnost' se hněváš, chtěla se mi jednou otrávit; naškrabala si sirek do mléka. Ale já na to joko její strážný anděl došla a tehdy, v ten hrozný večer, se mi na kolenu přiznala ku své hanbě. Števo, v tu chvíli mi můj hořký osud podřal život – ale já se utíhnu ráda se světa jen co by se té nějak ulehčilo. Vždyť já to mám na zodpovídání, že jsem ji k vám do mlýna dala!

ŠTEVA: Ale, tetuško – však je takových ženských tisíce na světě; bar se s tím, když má nějakou pomoc, ještě prodvat může...

KOSTELNIČKA: Ale za koho – jenom za, tebe! Víš, ona, chudera, mnohonáckrát chtěla tě volat nebo za tebou jít, ale já nedopustila, prorokujíc stále, že to dítě umře, že tě nebude za co prosit. Už toho ponížení jsem se bála, dát ti Jenůfu přes vlastní svou záповěď – však nešťastná s tebou bude dost – z tebe jakživ dobrý, spořádaný muž nebude.

ŠTEVA: Zás už mne chcete pronásledovat! Však u rychtářů se mne nebojí, dají mi přece tu nejpěknější dceru. A kmotřenka rychtářka povídaly, že ze mne, až se vybouřím, bude teprve spořádaný muž.

KOSTELNIČKA; Není jiné pomoci – není; musím tě uprosit – ač lidé si prstem na mne budou okazovat: To je ta nadnášlivá Kostelnička, jak ještě byla ráda, že si Števa svou nepoctivou frajerku sebral!... Ta si tu svou pastorkyni vychovala a uhlídala, měla se s čím chlubit dobře jí Pánbůh vlastních dětí nesvěřil! Svěřil děvčici do mlýna pod dohlídku dětinské stařenky – Števovi do rukou.

ŠTEVA: Ale, tetuška, však to není tak veliké neštěstí, jenom když se to lidé nedozvědí. Horší by bylo, kdyby to bylo Jenůfu život stálo, jako jsem se zprvu – lekl. Včil. by bylo nejlepší; kdybyste se někam do jiné krajiny odstěhovaly.

KOSTELNIČKA: Samy – bez tebe, Števo? Vždyť přece vidíš, že ten chlapec žije – je celý po tobě. Pojď se přece naň podívat, Števo! (Padne na kolena.) Na kolenou se toho včil musím dožadovat, já, před níž pan farář pověděli, že smeknou... Števo, seber si je oba svatým zákonem – (Števa si zakryje rukama tváře) – neopust' moji pastorkyňu – moji dceru radostnou – ať si již s tebou snáší všechno neštěstí – jenom ať v té hanbě nezůstane – ona a moje jméno... Ty pláčeš? (Vstane, berouc ho za ruku.) Pojď k nim, Števo, vezmi svého chlapčoka na ruce, potěš Jenůfu!

ŠTEVA (se jí vyvine z ruky): Tetuško, kameň by se ustrnul, a já nejsem zlý člověk. Povězte, abych jí dal polovic svého majetku – já bych si na mlýn vypůjčil; co byste jen chtěly – povězte, abych si sebral život já to spíš urobím – ale vzít si ji nemohu, to by bylo neštěstí nás obou.

KOSTELNIČKA: Proč také tvoje?

ŠTEVA: Protože – já za to nemohu – protože se jí bojím. Ona bývala prv taková milá, veselá, a najednou – už ve mlýně – mně před očima počala se měnit byla cosi na vás podobná – prudká – žalostná. Takové smutné oči mívala, co já nemohu snést, a když jsem ji tehdy po tom odvodě ráno uhlídal, jak měla to líco roztáté – a s těma smutnýma očima – zprotivila se mi, chudera – všechna láska k ní mně odešla. Nemohu za to, nemohu, jak Bůh nade mnou. A vás, tetko – nehněvejte se za mou upřímnost' – také se bojím, vy mi připadáte tak divná, strašná – jako nějaká bosorka, která by za mnou chodila a mne pronásledovala. Potom jsem už znova zaslíben s tou rychtářovou Karolkou – už je všemu konec.

KOSTELNIČKA (vzkřikne hrůzyplně): Števo!

JENŮFA (v komoře ze spaní): Mamičko, kámen na mě padá!

ŠTEVA (sebou trhne a polekaně utíká ze dveří jizby, ven.)

KOSTELNIČKA: Obudila se? To se jen ze spaní nazvedla na lůžku a Števa to viděl... Znovu spí. (Zavírá zase dveře u komory na klíč.) Utekl, duša bídná! K dítěti se ani nepřiblížil – a vlastní to jeho krev! (V nej vyšším rozčilení.) Oh, byla bych v stavu toho červíka uničit a hodit mu ho k nohous. „Na, ty to máš na svědomí!“ (Klidněji rozvažuje.) Ale co včil? Kdo ji zachrání? Oh, já to předvíдалa!..

(U jizby se otvírají dveře. Vstupuje Laca.)

5. výstup

LACA, KOSTELNIČKA.

LACA: To jsem já, tetko. Obcházel jsem zde kolem, víte, jak rád k vám docházím se s vámi potěšit. Ale viděl jsem vcházet sem nějakou súsedu a potom, co odcházela, šohaje. A byl to Števo – poznal jsem ho, jak včil odsud utíkal. Co zde hledal? Vrátila se snad už Jenůfa?

KOSTELNIČKA: Vrátila.

LACA: A bude přece jeho?

KOSTELNIČKA: Ne... Ona s ním ani nehovořila.

LACA: A mně ji dáte, tetuško – mně, jak jste mne. vždycky těšivaly, že se to ještě může stát! Říkala jste, že on nedbalého života nenechá – a zase byl, tetuško, včera napilý a v hospodě hrál karty až do půlnoci. A říkala jste, proto že mu ji nedáte, že on je její vlastní bratranec, až z Říma by museli mít dovolení, a to že nebyvá šťastné manželství. Se mnou bude šťastná, já si ji budu považovat – třebaže ten šrám na tváři měla bude ze mne spokojený člověk.

KOSTELNIČKA: Dala bych ti ji, Laco, a kdybych ji u tebe měla zaopatřenu, ráda bych potom umírala. Ale až ti všechno povím, ty o ni potom nebudeš stát...

LACA: Oh, nepopustím – od ní, nepopustím za nic na světě! A co by už nepěkná – starůčká byla jako věchýtek – nebo jinému se přece dostala – já bych k jiné srdce přiložití nemohl. Proč jsem si jenom na ni tak od malička zvykl, nevím – ani bych to nedovedl povědět.

KOSTELNIČKA: Laco, ty máš všecko vědět – a potom zkoušej svoji lásku. Tobě prvnímú to svěřuji, lidé se to nesmějí dozvědět, raději smř'. Jenůfa, bědná děvčica, nebyla jakživa

ve Vídni, já ji po celý čas tu v komoře schovávala. Ona před týdnem dostala chlapca, s ním – se Štefkem.

LACA: Tetko – to, že by se stalo?... Vy mne jen zkoušíte!

KOSTELNIČKA: Jak Bůh nad námi, čistou pravdu ti v té těžkosti povídám; protože vím, že to s ní dobře smýšlíš.

LACA (temně): Och, tetko – těžkost' jste mi urobila tak – jako by mne do hlavy kamenem... A já bych si měl sebrat to její – Števovo děcko?

KOSTELNIČKA (vzrušeně přejde jizbu a chopí hlavu do rukou. Temně a zimničně): Laco – – věru – už to dítě nežije. – On ten chlapčok – zemřel...

LACA: On to Števa věděl?

KOSTELNIČKA: Věděl.

LACA: Proto on tu zase byl... Chce si nadejít zas. Jenůfu a nechat rychtářovy Karoly.

KOSTELNIČKA: Snad... Já ho už neznám, jenom pomstu bych na něj svolala, nacelý jeho život!

LACA: Kde je Jenůfa – doved'te mne k ní... Když bych jen to dítě nemusel mít na očích, ať zví, co že jsem si předsevzal – dokonám. Mne ani ta její vina od ní neodvrátí.

KOSTELNIČKA: Dočkaj – já sama jí to musím všechno dřív povědět – ona je tak smutná ještě, truchlivá. Včera teprve jí ten chlapčok umřel a já ho sama pochovala.

LACA: Kam?

KOSTELNIČKA: Na hřbitov přede dnem. Zemi jsem vykropila svěcenou vodou a dítě v takové truhélce tam schovala. Alespoň se nad ním lidská hanba nepostaví. Také jsem ho sama okřtila – to se všechno smí v čas potřeby.

LACA: Dobře jste učinila, to jsem rád, že to nikdo neví, to jsem rád. Chudák Jenůfka.

KOSTELNÍČKA: Števa, ten to nikomu nebude povídat, a já mu ani nepověděla, co se s dítětem stalo.

LACA: Ale včil už bych mohl mluvit s Jenůfkou; nebojte se, já už s ní budu mluvit přívětivo – řekněte jí to napřed – ať se mne nebojí – a že jsem ji od malička věrně lúbil...

KOSTELNÍČKA: Ještě ne. Teď běž a dozvěď se dřív najisto, kdy bude mít Števa veselí s tou rychtářovou.

LACA: Víte, že já s ním už přes rok mluvím jen to, co musím.

KOSTELNÍČKA: Však nemyslím jeho se zeptat. Běž třeba do dědiny k rychtářovům. (Se stupňující se horečností.) Běž – běž a dozvěď se tam, kdy chystají svatbu. Já to musím vědět – běž!

LACA: Tož ano. Mívajte se zatím dobře – co chvíla budu zpátky. (Odejde.)

6. výstup

KOSTELNÍČKA (sama).

KOSTELNÍČKA: Co chvíla... a já si mám zatím přejít celou věčnost, snad celé spasení... Což kdybych raděj dítě někam zavezla na chování?... Ne... Jenůfa by to nedopustila a lhát ona také nedokáže. Jen ono je na překážku, hanbou pro celý život... já bych tím její život vykoupila... a Pánbůh – ten nejlépe ví, jak to všecko stojí a co má takový, červík na světě. (Sebere se závěsky vlnák a zaobalí se do něho.) Já Pánubohu chlapce zanesu... Bude to kratší a lehčí těžkost, nežli mají děti, které dlouho se trápí, než je psotník či záškrt uničí. K Pánubohu dojde, dokud to ještě ničeho není. Do jara, než ledy odejdou, památky nebude. Dorostlý život tím vykoupím.

Jenůfčinu i svoji čest... (V největším rozčilení pomíjejíc se smysly.) To by se lidé na Jenůfu – na mne sesypali – vidíte je – (krčíc se okazuje pronásledovaná prstem) vidíte ji, Kostelničku! (Plíživě chvátá do komory a vrátí se s dítětem, jež zaobalí do šátku.) Z hříchu vzešel a věru i Števova bídná duša! (Vyběhne ze dveří, zavrouc je na klíč. – Jenůfa vejde do světnice.)

7. výstup

JENŮFA (sama).

JENŮFA: Mamičko, to mám těžkou hlavu, jako samý kámen; – pomozte! Kde jste, mamičko? (Rozhlíží se –zvolna.) To je její jizba... Já... (mne si čelo) zůstávám. v komoře – musím se tam schovávat, (strachuplně) ať mne nikdo nespatří. Porád mamička vyčítají – trním to bodá do duše. Už je večer – smím odbednit okeničky. Všude tma, jenom měsíček bledným lidem září a plničko hvězd... Števa ještě nejde – zas už nedojde! Kdyby tak chlapčoka uviděl... jak modré oči otvírá... A kde je Števuška – nepláče – tak jako by se ozval. Kam jste mi ho dali? (Běží do komory a zase přiběhne zpět.) Kde je můj synek, můj chlapčok radostný? (Převrací peřiny. Pláče, slabúno sténá, ale já ho přece slyším. – Neublížujte mu, lidé dobří, to já všechno zavinila a Števa. Kam jste ho položili – spadne – spadne tam! Zima mu bude – zima ukrutná? Neopúšťejte ho – já ho přijdu bránit – (Vzkřikne.) Dočkajte... (Upadá na zem, po chvílce se dotáhne ke dveřím a zatapá na ně prsty. Klidně.) Kde to jsem? To je maminčina jizba – dveře jsou zamknuty. (Potěšeně.) Že ho šly mamička okázat do mlýna! Aha – do mlýna – Števova synka? (Starostlivě.)

Ale modlít se za něho musím – tu u mariánského oltářku. (Sundá si sošku se steny na stolec a poklekne.) Zdrávas; královno – matko milosrdenství – žívote sladkostí – tys naděje naše! Buď zdráva, k tobě voláme, vyhnaní synové Evy, k tobě vzdycháme, lkající a plačící v tomto slzavém údolí. Obral k nám své milosrdné oči a Ježíše, který je plod života tvého, nám po tomto putování ukaž – ó milostivá, ó přívětivá, ó přesladká Panno Maria! A Števuška mi ochraňuj, neopouštěj ho, matko milosrdenství! (Ke konci modlitby šramot u dveří. Nyní zabušení na okno.)

8. výstup

JENŮFA; KOSTELNIČKA

JENŮFA (vyskočí): Kdo je to?

KOSTELNIČKA: Jenůfko – tys to? Ty jsi vzhůru?! Otevři okno – otevři. (Mluví ustrašeně; těžce oddychujíc a tetelíc se.)

JENŮFA (pootvívá okno): Co chcete, mamičko, nesete Števuška?

KOSTELNIČKA (u okna uleknutě): Tys mne viděla?

JENŮFA: Neviděla, ale myslela jsem si to, když ho tu není.

KOSTELNIČKA: Tu máš klíč; otevři dveře, já nemohu otevřít, ruce se mi třesou – zimou... Byla jsem nasekat – kousek ledu ještě na zítřa – na prádlo.

JENŮFA (přivřela okno ne na celo; jde ke dveřím a odemkne): Kde je Števuška – vy jste ho nechaly ve mlýně? (Rádostně.) Snad k nám s ním dojde Števa na besedu – vidíte, mamičko – pro to roztomilé děcko?

KOSTELNIČKA: Děvčico, ty blouzníš... Potěš tě Pánbůh – ale ty ještě o tom neštěstí nevíš. Dva dny jsi spala v horeč-

ce... A ten tvůj chlapčok umřel a já ho dnes – zticha – pochovala.

JENŮFA (klesá u Kostelničky na kolena, opírajíc si hlavu o její klín): Tož umřel – umřel můj chlapčok radostný! (Zajíkne se.) Mamičko, srdce mi bolí, ale vy jste vždycky říkávaly, že by mu to bylo k přání — že co mu Pánbůh nachystá, já bych bédná nemohla. Tož už mi umřel; už je andělíčkem – ale já jsem tak sirá bez něho, tak těžko je mi – k pláči....

KOSTELNIČKA: Poděkuj Pánubohu, poděkuj! Tobě se odlehčilo. Jsi zase svobodná a můžeš být ještě šťastna.

JENŮFA: Daly jste mu obrázky do truhélky a za moji bezvládnou ruku křížek jste mu udělaly?... A což Števa, mamičko, slibovaly jste mi, že pro něho pošlete. Ten to musí také vědět, bude se mnou tesknit.

KOSTELNIČKA: Nevzpomínej ho – leda kletbu mu přej. Což jsem ho dobře neznala! Byl tady, když jsi ležela v tom spánku, dítě viděl – já před něho na kolena padla, ale on to všechno chtěl jen zaplatit, všechno jen zaplatit.

JENŮFA: Och, Pánbůh mu odpusť – Pánbůh!...

KOSTELNIČKA: Tebe že se bojí, že máš líco pošramocené, a mne že se také bojí, že jsem bosorka. A s tou rychtářovou už je zaslíben. Nelámej si pro slotu opíjového hlavu a važ si raději Lacy... On už to o tobě všechno ví... já mu všechno pověděla a on ti odpustil. To máš pravou, spolehlivou lásku. Toť zrovna jde...

9. výstup

LACA, předeší.

LACA (ke Kostelničce): Tetuško, nebyli u rychtářů doma. (Spatří Jenůfu.) Jenůfka! (Blíží se k ní, podává jí ruku.) Po-
těš tě Pánbůh. Jenůfka – jak jsi přepadlá. Nepodáš mi ruky?

JENŮFA (podává mu ruku): Děkuji ti, Laco, za všechno dobré, co jsi se o mně nasmýšlel po celý čas, co jsem ti byla s očí. Já jsem tě mnohokrát z komůrky poslouchala, jak jste tu s mamičkou o mně hovořili. Vidíš – já jsem tak bědná.

LACA: Však zase okřeješ. To svoje děcko oželiš a Števa – ten by si tě jakživ vážit nedovedl. Ale bez něho můžeš být šťastnější.

JENŮFA: Víš, Laco, já jsem si ten život na světě zcela jinak myslila, než je – včil už jako bych stála u konce.

LACA (smutně): A za mne bys nešla, Jenůfo?

KOSTELNIČKA (zimničně): Půjde za tebe, Laco, půjde... Ona včil už ztracený rozum našla a musí být ještě šťastná na světě. Já vám požehnám. Och, ona neví, jak těžko jsem to postavila. (Klesne na židli.)

JENŮFA: Mamička tak dětinsky hovoří... Jak by sis to mne vzal, Laco, když lásky k tobě nemám, a jsem tak bědná – oj, už nepohledná.

LACA (měkce): Jenůfka – já nelúbil jen tvoji postavu – ale tak jako by dávno Pánbůh mou duši k té tvoji přivázał... Tak se mi to zdávalo na vojně, když jsem večer, co druzí ještě hřmotili, zavřel oči. Bývalo mi do pláče, že mne tak daleko od tebe odtrhli, a skládal jsem si v hlavě všechno, co ti, až dojdou domů, povím... Ale dojda – tys už jenom Štefka viděla. Tu mne po-

padla závist' – vztek a těžko mi bývalo, duša moja – věř – tak jako ztracenému člověku.

JENŮFA: Vidíš, Laco, tys tak divný člověk. Říkávali o tobě, žeš prudký a zlý – ale ty máš – snad – dobré srdce.

LACA: Nemám; Jenůfko, nemám – ale mohl bych ho mít, kdybys ty byla se mnou.

JENŮFA: Když o mne stojíš ještě včil – věřím už v tvoji lásku – a ta mamička si toho tak velice přeje ona už dost pro můj nerozum zkusila. Já bych za tebe šla a chtěla bych ti být hodnou, vděčnou ženou – rozvaž si to dobře! Majetku a počestnosti nemám, krásy jsem pozbyla – a lásky – té pěkné – nad všechno na světě té také už nemám. Chceš mne takovou?

LACA: Chci, Jenůfka – jen když budeš se mnou! (Schvátí ji do náručí a políbí na tvář.) Hle, ta jízva, kterou já ti připravil – i s ní jsi líbezná, duša moja!

JENŮFA (pohnutě): Pak budu s tebou už ráda snášet všechno dobré i všechno zlé... A vid', Laco, že mne nějaký čas necháš – tak samotnou... Já bych byla, věř tak ráda trochu sama...

LACA: Však já to chápu, Jenůfka. Nechám tě, jak dlouho budeš chtít.

JENŮFA: Však se už potom stane mamičce k útěše že nám bude moci požehnat.

KOSTELNIČKA (namáhavě se vzchopí a bere se k nim): Vidíte – že jsem to tak přece dobře učinila! A já vám už včil žehnám z toho těžkého srdce ať vás Pánbůh vytrhne z každého trápení, ať vám požehná na zdraví, spokojenosti i majetku... ale jemu – té příčině všeho neštěstí – kletbuju, aby ta jeho žena, která si ho s takovým srdcem vezme, spíše rozumu pozbyla, než překročí jeho práh! (Klesne na židli.) Běda

jemu se mnou! (Po krátké – pomlčce – mezitím průvan otevře okno a zasviští vítr.) Co to venku hučí – neříká? (Vykřikne.) Držte mne! Stůjte při mně!

LACO (jí soucitně obmyká rameno): Co je vám, tetuško?

JENŮFA: Drobí vás zima? (K Lacovi.) Ona se už po tolik nocí se mnou nevyspala a ve dne se znaví – je tím přemožena, chudera.

KOSTELNIČKA: Stůjte při mně! Laco, zůstaň! (Rozhlíží se ustrašeně.) Zavřete to okno!

JENŮFA (jde zavírat okno): Zaobal ji, Laco, do šátku, a já hodně zatopím. Zdá se, chudera, zle chorá. Hu jaký je tam vítr a mráz – ale nebe samá jiskra... Och, lépe je ti tam, chlapčok můj, než na tom smutném světě...

KOSTELNIČKA (opírajíc se, povstává): Vidíš – vidíš – lépe je mu – dobře je mu! (Znovu se ustrašeně kroutí.) Jenůfo, Laco – držte mne – jako by sem smrt načuhovala!

TŘETÍ DĚJSTVÍ

Jizba Kostelničky z druhého dějství. Na stole bílé prostěradlo a květináč s rozmaryjí, několik proutků opentlené rozmaryje na talíři. Láhev vína, několik sklínek a talíř koláčů

1. výstup

KOSTELNIČKA, JENŮFA, LACA, STAŘENKA, KOLUŠINA.

(Jenůfa sedí na židli, svátečně ustrojená; modlitby a šátek v ruce. Kolušina jí pozadu uvazuje šátek na hlavě. U Jenůfy stojí Laca. U stolu na židli sedí stařenka ze mlýna. Kostelnička přechází, jevíc horečný nepokoj a vnitřní muka; jest velmi přepadlá a zchvácená. Jenůfa vyhlíží svěžeji než v dějství druhém, ale vážně.)

KOLUŠINA: Není ti teskno, Jenůfko?

JENŮFA: Není.

LACA: Proč by jí bylo tesklivo, však já jí jakživ neublížím.

KOLUŠINA: To už ale tak bývá, že je děvčici líto svobody. Bože, co já byla tak hlupá – já se naplakala a dostala jsem zatím dobrého, spořádaného člověka. Jen žádné strachy z vdavek s hodným člověkem.

KOSTELNIČKA (uleknutě): Co to šramoce za dveřmi? Kdo to jde?

KOLUŠINA (otvírá dveře novým příchozím): Víťajte! Nelekejte se, Kostelničko, to je rychtář s rychtářkou.

2. výstup

RYCHTÁŘ, RYCHTÁŘKA, předešlí.

KOSTELNIČKA: To vy jste došli? Víťajte!

RYCHTÁŘ (jí podává ruku): Dej Pánbůh štěstí... Což nás jste se polekala?

KOLUŠINA: To je její nemoc, že se všeho tak leká.

RYCHTÁŘ: Došli jsme oba za pozvanou. Karolka už také – jen co se dočká Števy – přijdou spolu.

JENŮFA (povstane): Víťajte!

LACA: Zdrávi došli!

KOLUŠINA (u stolu): Nevím, co se patří spíše. Přišpendlit rozmaryju anebo podat zavdanou. Já jsem tu dnes na pomahaj. Kostelnička je pořád ještě po nemoci nějaká slabého ducha. (Podává zavdanou a potom rozmaryju.)

RYCHTÁŘ: Vidět to po ní – hyne jaksí! Co vy jste bývala za ženskou statečnou, jen na vás všecko hrálo. (Připíjí si.) No – ať už nenaříkáte a všecko je v pořádku!

KOSTELNIČKA: Vypravuju dnes Jenůfce svatbu s hodným člověkem mně není do nářku Ale cítím to hynu. Myslíte, že už brzy bude tomu konec? (Okáže na ňadra.)

RYCHTÁŘKA: Stonáte snad na prsa?

KOSTELNIČKA: Také. Ale ještě víc v hlavě mi to vězí. (chopí se za hlavu.) Och – bývají to muka! Spánek nikdy neodlehčí – musím být vzhůru – musím, abych to všechno zažila.

JENŮFA: Mamičko, však dá Pánbůh, že se ještě uzdravíte!

KOSTELNIČKA: Nechci se uzdravit – nechci.. Dlouhý život by byl hrůzou – a jak tam... (Vzpamatuje se.) Dnes je tvá veselka, Jenůfo – já se z ní těším.

JENŮFA: Kvůli vám jsme ji také urychlili, jak jen jste si přála.

RYCHTÁŘ,KA (k muži): Když někdo špatně vpadá, to se mu nemá do očí povídat. (Ke Kostelničce.) Však nevyhlížíte tak zle... a kterak jste se nastrojila! Nový fěrtoch.z pěkného hedbávu – věru nad nevěstu! Co si to jen Jenůfa vzala do hlavy, že jde ku zdavkám nastrojená jen tak jako múdrá vdova?

KOSTELNIČKA: Ona... moje Jenůfa? Zrovna tak jednoducho chodívají k oltáři největší páni. Viděla jsem purkmistrovou dceru z Belovce v kostele u zdavek, měla jen takové popelavé šaty na sobě a černý klobúček bez kvítků. Tož co by jen na obyčej nastrojená nemohla jít Jenůfa?

RYCHTÁŘKA: Páni si dělají všecko po módách – ale my tady na dědině! No, já bych byla bez věnce a pantu k oltáři nešla, kdyby mi to byl někdo tisícem rýnských nahradil – nešla!

KOLUŠINA: Proto ona přece zůstane pořádná a šikovná ženská.

KOSTELNIČKA: Pojdte se podívat na její výbavku! Rozložila jsem ji v komoře, aby vyvětrala. Sama jsem to všechno pořádala; takovou výbavku hned tak nevidět...

(Všichni odejdou do komory, zůstane jen Jenůfka s Lacou.)

3. výstup

LACA, JENŮFA.

JENŮFA: Vidiš, Laco, já to tušila, že to každému napadne, jak jsem to na zdavky ustrojena.

LACA (vytahuje z kapsy kazajky kytičku): Jenůfka, já ti přece voničku donesl... Je až z Belovce od zahradníka, tu by sis také nevzala?

JENŮFA: Děkuji ti, Laco! (Připne si kytičku na kordulku.)
Och – Laco – takovéto nevěsty ty sis nezasloužil!

LACA: Děťino, už mi o tom nemluv. Mne to jen ranou udeřilo v tu první chvíli, jak mi to tetička Kostelnička řekly – ale potom hned jsem ti to odpustil. Však já se na tobě také dost provinil, celý život ti to musím vynahrazovat. Já vím, žeš Števa nade všecko lúbila, ale jenom když včil už naň nemyslíš. A já se budu s tebou pýšit s takovou, jakou jsi!

JENŮFA: Mně tak dnes srdce tluče – ale není mi do pláče. Tak mi je líto tebe. Tys při mně stál v neštěstí ty, místo Števa. Ale vid', Laco, my brzy se odtud odstěhujeme! Daleko, do jiného kraje – však mamička také pořád touží odsud pryč – že se jí spíše v jiném kraji na zdraví odlehčí.

LACA: To víš, že všechny ty prvejší hloupé plány pro tebe zahodím. Ve mně nebylo dříve nic dobrého. Já nosil jen v srdci závist na Števa – a o všechno bych ho byl nejraději připravil. Ale tys mi nakázala, bych se s ním udobřil – a já už jsem to zlé všechno v sobě překonal všechno, že tys se mnou. Števa jsem, jak se patří, pozval na naši svatbu; slíbil, že dojde jako bratr i s Karolkou. A hen – už jsou tu. (Vstoupí Števa a Karolka.)

4. výstup

ŠTEVA, KAROLKA, předěslí.

KAROLKA: Pánbůh rač dát dobrý den. Števa se tak dlouho zdržel se strojením, jako kdyby se mu nohy k zemi lepily. Už jsem myslela, že zmeškáme. Vinšuju vám, Jenůfo a Laco, aby vám dal Pánbůh štěstí a Božího požehnání. Já se budu dnes na tebe, Jenůfo, zkormouceně dívat, že už to na mne také brzy dojde jít k oltáři. No, ale přece se zase těším, že

se n'a ten den alespoň hodně vytancuj u, každý musí nevěstu provést. Škoda; že vy jen tak jako staří múdří to odbydete bez muziky! To není žádná veselka!

JENŮFA: My jsme, milá Karolko; náš záslíb nepostavili na radovánkách. Za všechno dobré, co nám přeješ, děku jem

KAROLKA: A včil, Števo, vinšuj ty!

ŠTEVA (v rozpacích): Já to tak neznám odříkat jak Karolka

JENŮFA: No, neškodí, Števo – tu s bratrem si podejte ruce. Však každý z vás má něco pěkného. Ty Števo, pěknou tvářnost – a tu Laca – dobrou boží duši.

KAROLKA: Jenom ještě ty Števovi napověz, že je pěkný, on už beztoho proto neví, co vyvádět.

JENŮFA: Taký dětina by ještě byl? Zakládat si na pohledné tváři, která se co chvíli může pokazit, povražit, v zemi shnit? To by bylo tak směšné a nerozumné, jako když já ještě před rokem jsem se shora ze mlýna dívala do dědiny na střechu naší kapličky a přitom si myslela, že tam k oltáři v štěstí mohou chodit jen dva pěkní a nastrojení.

LACA: Kdy vy budete mít veselí?

ŠTEVA: Projdouli v ty dva svátky dvě ohlášky, zrovna za čtrnáct dní.

KAROLKA (žertovně): Iha, budu-li já jenom chtít. Třeba tě ještě odpravím! Beztoho mne lidé strašejí s tebou!

ŠTEVA: Ty bys to odpravila – život bych si musel vzít! Však já už včil kolik neděl kvůli tobě se držím spořádano.

JENŮFA: Vidíš, Števo, to je tvoja pravá láska! Bodajť by tě nikdy nezabořila!

(Rychtář, Kostelnička a ostatní se vracejí.)

5. výstup

RYCHTÁŘ, KOSTELNIČKA, ostatní.

RYCHTÁŘKA: Pořádně jste ji vybavila, ta čest se vám jako jen nevlastní matce musí dát.

KOSTELNIČKA: Však já také mou. Jenůfu nedala ledajakému rozkazovačnému chlapčisku!

ŘYCHTÁŘKA (k sobě): To mi připomíná, že jsem tak jednou pověděla o Števovi. Chorlavá je, ale nadnášlivá pořád ještě dost.

RYCHTÁŘ: Ale bylo to v té komoře něj akého prohlížení! Kdybych si byl nezapálil cigárku, už by mne to hrabání dopálilo.

KOSTELNIČKA: Števa je tu – Števa. Došel zas urobiť nějaké neštěstí! (K Lacovi.) Uprosili jste mne s rychtářovými ho pozvat, ale nemohu ho vidět.

LACA: Když Jenůfa se toho dožadovala, abych se s ním udobřil. On je přece po matce můj bratr. A beztoho se brzy rozejdeme, až se odsud odstěhujeme.

KOSTELNIČKA: Ano, jen daleko odsud; Laco – já se toho už dočkat nemohu.

6. výstup

Předešlí, BARENA

(s třemi děvčaty přináší kytici z rozmaryje a květu muškátu, ověšenou barevnými stužkami).

BARENA: Pán Bůh rač dát dobrý den! Nepozvali jste nás, my vás dlouho zabavovat nebudem – ale bar žádného veselí nestrojíte, nemohly jsme se zdržet, abysme Jenůfce nešly vin-

šovat a zazpívat. Však ona bývala naša první zpěvačka – naša učitelka a každý ji měl rád. Tož my vám, Jenůfka aji Laco, vinšujeme tolik štěstí, co je kapek v hustém dešti, a zazpíváme vám tu pěknou veselou písničku. Anešo, zpívaj!

ANEŠA: Ej, mamko, mamko, maměnko moja! Zjednejte mi nové šaty, já sa budu vydávati, maměnko moja! Ej!...

OSTATNÍ TŘI: Ej, dcerko, dcerko, dceruško moja! Nechaj toho vydáváňa, však si ešče hrubě mladá, dceruško moja! Ej!

ANEŠA. Ej, mamko, mamko, maměnko moja! Také jste vy mladá byly, ráda jste sa vydávaly, maměnko moja! Ej!... (Ostatní tři celý verš opakují.)

BARENA (podá Jenůfce kytici): A to si od nás vezmi, Jenůfka!

JENŮFA: Děkuju vám, děvčata, z celého srdce! Tak milo mne to dojalo!

RYCHTÁŘ: No, hezky jste to zazpívaly, ale nic naplat, už jde na devátou hodinu.

LACA: Pan farář nakázali přijít do kostela zrovna v devět.

RYCHTÁŘ: Tož si jen popilte s požehnáním – už aby se šlo. (Laca s Jenůfou pokleknou před stařenkou.)

LACA: Uctivo vás prosím o požehnání jako stařenku za mou rodinu.

STAŘENKA: Tož já vám žehnám ve jménu Otce, Syna aj Ducha svatého. Ty, Laco, mne zle nevzpomínej! (Snoubenci líbají stařence ruce.)

RYCHTÁŘ: A včil vy, Kostelničko, vy to asi dokážete odříkat jako velebníček.

(Snoubenci pokleknou před Kostelničkou; ona zvedne ruce. Venku hluk, Kostelnička couvne poděšena. Zvenčí je rozeznati z hluku dva hlasy.)

PRVNÍ HLAS: Chuďato! Tak uničila nějaká bestyje, dítě!

DRUHÝ HLAS: Která jen bezbožnica to urobila?

KOSTELNIČKA: Dítě – co s dítětem tam křičejí?

RYCHTÁŘ: A cože – cože to?!

7. výstup

PASÁK JANO, ostatní.

JANO: Rychtáři – hledají vás.

RYCHTÁŘ: Co? Co je?

ŠTEVA: Co se děje?

JANO: Vy to tu ještě nevíte? Sekáči z pivovaru našli pod ledem přimrzlé dítě. (Všichni přítomní: Ó, hrůza!) Nesou ho na desce. Je tak celé chuďato jako živé dítě zabaleno v peřince a povijáku, na hlavičce červenou pupinu. To je hrůza, lidé nad ním nařikají – poběžte! (Odbíhá.)

(Za ním rychtářka, rychtář, děvčata, Kolušina, Laca, Jenůfa a Karolka. Jen Števa ztrnule stojí a u postele Kostelnička se stařenkou.)

8. výstup

KOSTELNIČKA, STAŘENKA, ŠTEVA

KOSTELNIČKA: Jenůfa – neodbíhaj – držte mne braňte mne – to jdou pro mne! (Klesne na pelest postele a drží se křečovitě lenochu, ustrašeně děj pozorujíc.)

STAŘENKA: Ale, dcero moje – dcero moje – ty zase už z nemoci fantazíruješ! Dolekalas se. (Števa odbíhá u dveří do něho vrazí Karolka.)

9. výstup

Předešlí, KAROLKA, později JENŮFA, LACA.

KAROLKA (chopí Števu za ruku): Števo, to je ti strašné... Svatba tak pokažena... Já být nevěstou, plakala bych.

ŠTEVA: Já zůstal celý ztrnulý. Jak by mi ten křik byl nohy podřal. A úzko je mi ještě včil.

JENŮFA (zvenčí): Bože můj – Bože – to je můj chlapčok.

LACA (ji táhne dovnitř): Jenůfka, Jenůfka – vzpamatuj se! Co tě to hrozného napadlo! Lidé to slyší. Vzpamatuj se!

JENŮFA (se mu vytrhuje): Pusť mne – to je Stevuška, můj chlapčok – můj!

(Vstoupí rychtář, v ruce povijan a červený čepčáček. Za ním ostatní. Dveře ostanou dokořán. Nazírá a vrhne se sem lid.)

10. výstup

RYCHTÁŘ, ostatní.

JENŮFA: Ha – vidíte – jeho poviják – jeho čepčáček. Sama jsem mu ho ze svých pantlí popravila! Můj Števuška: — můj chlapčok radostný! Ej, lidé, kterak jste ho dopravili – bez truhelky – bez věnečku!

PŘÍTOMNÍ: Ježíši Kriste!

JENŮFA: Co mu pokoja nedáte! Kdesi ve sněhu a ledu s ním gúlalí! Števo; mlynáři, běž za nima – honem běž – je to tvoje dítě.

LACA: Jenůfka, pamatuj se, to nemůže být tvoje dítě!

JENŮFA: Ej, mamičko, kterak jste ho to dochovaly!

RYCHTÁŘKA: Slyšíš, rychtáři! To oni s Kostelničkou o tom vědí!

RYCHTÁŘ: To už jsem snad – bar bez pánů – na stopě. Já musím být zatím první úřad – a – (utírá si pót s čela) radši bych se neviděl. To se to tu za chvíli převrátilo!

PRVNÍ TETKA ZE ZÁSTUPU: Kriste Ježíši! Tak utratila dítě!

DRUHÁ TETKA ZE ZÁSTUPU: Dovezla si to z Vídně. Kamením po ní.

LACA (hrozivě): Jenom se odvažte se jí dotknout! Život vás to bude stát! Pěstí vás dobiju!

RYCHTÁŘ: Jenom všechno po spravedlnosti – však páni se pravdy dozvědí.

LACA: Jenůfa to neurobila – já vím! Ona měla s bratrem Števou dítě, ale to umřelo Kostelnička ho pochovala. Duší, hlavou vám za to stojím. Mne odved'te za ni, než se to dokáže.

RYCHTÁŘ: Ona snad půjde dobrovolně. Však vidíš, že nezapírá.

KOSTELNIČKA (namáhavě se vzchopí): Ještě jsem tu já! Vy všickni ničeho nevíte! To je můj skutek – můj trest boží. Netrestejte Jenůfu; Bůh jen mě volá k soudu.

HLASY: Kostelnička!

KOSTELNIČKA: Já jsem dítě Jenůfčino se Števou uničila – já samotná – Jenůfčin život – její štěstí jsem tím chtěla zachránit, a pak sebe. Tiskla se na mne hrůzou ta hanba před lidmi, že jsem si pastorkyni do zkázy dochovala. (Klesne na kolena.) Tys, Bože, to věděl, že to nebylo k snesení, že by se bývaly místo toho dítěte utratily životy dva... Jenůfa ani nebyla ve Vídni, já jsem ji v komoře schovávala a toho večera byla náhodou omámena, že jsem jí makovinou chtěla pomoci k lepšímu spánku, dítě jsem jí vzala, k řece zanesla, u břehu byl v ledu prosekaný otvor, tam jsem dítě vstrčila.

KOLUŠINA: Ježíši Kriste – to že Kostelnička!

KOSTELNIČKA: Bylo to večer. Ono se nebránilo... ani nezápílo... Jen jako by mne na rukou pálilo – aj v hlavě mojí byl oheň... a bez sebe jsem musila být... A teprve, když bylo dokonáno, pocítila jsem, že jsem vražednice – od té chvíle nastaly muka... Jenůfě jsem potom udala, že dítě umřelo v jejím bezvědomí. Och – slitujte se nad ní – nehaňte jí – netrestejte jí – ona je nevinná... Mne odved'te – mne sud'te – mne kame-nujte – bídnou!

JENŮFA: Ej, mamičko – pod led – och! (Zuřivě.) Nechte mne!

LACA: Jenůfko, och Bože můj, už ta kletba Kostelničky došla. Já byl ta první příčina, já ti to líce naschvál zohavil, aby tě Števa nechal, a tak to potom všechno došlo na neštěstí. Och – ty mi přece ujdeš, Jenůfka kletba mi tě uchytí – než překročíš můj práh! A já tě nad svůj život líbil, já bych se byl stal tak hodným člověkem! (Zaštká.)

KAROLKA (k Števovi, jenž se zdrcen podpírá o okno): To ty máš na svědomí, Števo? (Vrhajíc se matce kolem šíje.) Och; mamičko moja, mně je z toho těžko k zamdlení. Vyved'te mne ven – a já za Števa nepůjdu, raději bych do vody skočila. Pojďme dom! – Pojďme dom! (Dere se ven, za ní matka.)

RYCHTÁŘKA: Karolka moja, Karolko! (Odejde.)

KOLUŠINA: To je na něho trest! Žádná děvčica za něho nepůjde, co by jen poctivá cikánka byla!

ŠTEVA (zakrýváje si rukama tvář, dere se ven).

(Zdrcenou stařenku vyvádí Kolušina ven.)

11. výstup

JENŮFA, LACA, KOSTELNIČKA, RYCHTÁŘ; ostatní (bez rychtářky, Karolky a Števa).

JENŮFA (se samostatně povznese ke Kostelničce) Vstaňte, pěstounko moja... Dosti smrtelného ponížení a muk vás ještě čeká. Já vás nezatracuju, ale vy jste mi život zachránila, aby mi byl až do smrti těžkým. (Pozdvihuje Kostelničku.)

KOSTELNIČKA: Kam mne pozdvihuješ?! Víš, že mne povedou? (Hrůzyplně.) Och! (Doběhne ke dveřím komory.) Ne!... Já nesmím! Oni by tebe soudili, Jenůfo!

JENŮFA: Nech soudí – pěstounko moja. Není už na světě bolesti, která by mne mohla po druhé k zoufání přivést – není.

LACA: Jenůfka – ty hovoříš rozumně – neušel ti rozum s cesty?

JENŮFA: Neboj se, Laco... Pánbůh neposlechne slabého člověka – a ten člověk zase by jakživ neuvěřil, co může snést, co přetrvá! Já ničeho proti boží vůli neurobím – odejdu někam daleko – a povleču život dál. Dá ale Pánbůh, že hodnější než dosud. Já, vám dokážu, že se ze své viny povznesu... A ta moje pěstounka už to chápu – ona není proklínání hodna. Nezatracujte jí... Dopřejte jí času k pokání! Aji na ni Spasitel pohlédne!

KOSTELNIČKA: Jenůfo – moje dcerko bolestná, však jen kvůli tobě jdu... Mohla bych jen zaběhnouti do komory – vždycy jsem si to tak myslela; kdyby ta chvíle došla... a tam udělat všemu konec. Ale já musím k soudu, vždyť tebe také budou volat! Mohli by tě podezřívát a – to je ta největší oběť, co jsem

pro tě, pastorko moja, byla v stavu. Odpusť mi jenom ty – včil už vidím, že jsem sebe, milovala více než tebe. Já dokázala pro tebe všechno si, upírat, jen svoji pýchu ne. Vlastní matka by byla dovedla hanbu i pokoření pro tě snášet. Dobře včil už nemůžeš povědít: Mamičko! Aj, mamičko! Tys nemohla dědit moji povahu, moji krev – ale já z tebe včil беру sílu... a z té naděje, pro niž chci trpět – chci! Aji na mne Spasitel pohlédne! Pojdte, rychtáři – veďte mne!

JENŮFA: Pánbůh vás potěš, mamičko!

(Rychtář podepře Kostelničku v rameni a odchází. Za nimi se hrnou všichni, zůstane jen Laca s Jenůfou.)

12. výstup

JENŮFA, LACA.

JENŮFA: Odešli... Laco, jdi také... Však včil vidíš, že s mým bídným osudem svůj spojit nemůžeš. Buď sbohem – a pamatuj si, žes byl nejlepší člověk, jehož jsem potkala na světě. Žes mi zúmyslně poranil líco, to jsem ti už dávno odpustila. To jsi hřešil jenom z lásky, jako já kdysi.

LACA: Ty odejdeš do světa za hodnějším životem a mě nevezmeš s sebou, Jenůfka?

JENŮFA: Víš, že mne budou volat také k soudu, že každý se na mne s opovržením podívá?

LACA: Jenůfo, já i tu zkoušku pro tebe snesu. Co je, nám do světa, když my dva si budeme na útěchu?

JENŮFA: A víš-li, Laco, že vidění toho mého děcka mučedlnička nikdy se mých očí nespustí? (Temně.) Dej si pozor, Laco, – byl by to se mnou smutný život...

LACA: Budeš trpět ty – budu trpět s tebou!...

JENŮFA: Laco – duša moja – (překonána) pojd'! Včil teprve mne k tobě dovedla láska – ne taková – co očima mne k Števovi poutala, ale ta větší, pro celý život, co sám Pánbůh je s ní spokojen. Co jen to všechno ještě přetrváme, stanu se tvojí věrnou ženou, a až půjdu včil mezi lid a bar k tomu soudu, tvoje ruka musí moji vést. Tu budu vědět k posile: já nejsem bídná — můj muž stojí při mně!